

APROXIMACIÓ AL MÚSIC JOAN FLOTATS I CLARAMUNT (1902-1988). L'OFICI DE *MAESTRO* PIANISTA I COMPOSITOR

MARINA RODRÍGUEZ BRIÀ
Societat Catalana de Musicologia

RESUM

Joan Flotats i Claramunt pertany a la generació de músics que van desenvolupar la seva carrera abans i després de la Guerra Civil espanyola, fet que va marcar sensiblement la seva vida. Tot i així, va poder estudiar música a Manresa i Barcelona i rebre una formació clàssica superior. Va treballar com a mestre pianista i compositor a teatres, cafès teatre i acadèmies d'aquestes dues ciutats i també a Terrassa. Va dominar els gèneres musicals del ball espanyol i de diferents orígens, ritmes i caràcters. Estudiant-lo aprenem què significava ser el *maestro*, un ofici ben ampli en el qual s'havia de ser un músic expert en les vessants instrumentals, compositives i estilístiques del món del cant i el ball de l'època. Venia a ser un director musical però també amb capacitat improvisadora i compositiva. A partir de finals dels anys seixanta, aquesta professió havia quedat una mica amagada degut a diferents motius històrics i socials. La música de Flotats està a l'espera de ser novament interpretada; de fet, però, ja fa uns anys que està sonant en concerts.

PARAULES CLAU: Joan Flotats i Claramunt, compositors catalans, acadèmies del Paral·lel, teatres del Paral·lel, anys 1950 a Barcelona, música a Catalunya (1920-1960), cuplets a Barcelona.

A BIOGRAPHICAL SKETCH OF THE MUSICIAN JOAN FLOTATS I CLARAMUNT (1902-1988). THE PROFESSION OF PIANO MAESTRO AND COMPOSER

ABSTRACT

Joan Flotats i Claramunt belongs to the generation of musicians whose careers unfolded both before and after the Spanish Civil War, a fact that marked their lives significantly. However, he was able to complete his music studies in Manresa and Barcelona, and to receive a classical higher education. He worked as a piano maestro and composer in

theatres, cafés-théâtres and academies in these two cities and also in Terrassa. Flotats dominated the musical genres of the Spanish dances and those of the dances of other origins, rhythms and artistic temperaments. The study of this figure reveals what it meant to be a maestro – a wide-ranging profession in which one had to be an expert musician in the instrumental, compositional and stylistic aspects of the singing and dancing of the period. It was equivalent to being a musical director at the same time as an improviser and a composer. From the late sixties, this profession had fallen into a certain obscurity for various historical and social reasons. The music of Flotats, however, has been performed in concerts for several years now, even though it has yet to enjoy the widespread revival that it so rightly deserves.

KEYWORDS: Joan Flotats i Claramunt, Catalan composers, Paralel academies, Paralel cabarets, 1950s in Barcelona, music in Catalonia 1920-1960, *cuplé* in Barcelona.

INTRODUCCIÓ

El músic Joan Flotats i Claramunt (1902-1988) va néixer al Pont de Vilomara, a la comarca del Bages. La major part de la seva vida va transcórrer a Sant Vicenç de Castellet, on va morir. Va ser pianista i compositor a diverses acadèmies

FIGURA 1. Joan Flotats i Claramunt.
FONT: Arxiu de la família Flotats.

de cant i ball de Barcelona els anys quaranta i cinquanta. Actuava en teatres i cafès teatre de Barcelona, Manresa i Terrassa. A Manresa va començar a estudiar amb Nicanor Pérez Ferrándiz. Va continuar els estudis musicals a Barcelona amb Félix de Santos Ferrán i Josep Cumellas i Ribó, i va completar-los amb estudis d'harmonia, contrapunt i fuga. Era soci de la Societat d'Autors, amb vuitanta-set obres registrades. La majoria de les seves peces eren interpretades en les seves actuacions i també es tocaven a l'estranger. Va compondre peces per a piano sol, per a piano i conjunt, per a veu i piano i per a veu i conjunt instrumental. Entre els seus manuscrits té esbossos avançats d'una sarsuela còmica amb llibret d'Enric Casas i Huch. Un altre lletrista col·laborador i gran amic seu va ser el cèlebre guionista del *TBO* Carles N. Bech.

LA FORMACIÓ MUSICAL I ELS INICIS PROFESSIONALS

Joan Flotats neix el 9 de gener de 1902 al Pont de Vilomara (els documents de l'època l'anomenen Rocafort i Vilomara), a la comarca del Bages. Ja de petit va començar els estudis musicals a Manresa amb Nicanor Pérez Ferrándiz, un com-

FIGURA 2. Nicanor Pérez amb Joan Flotats.
 FONT: Arxiu de la família Flotats.

positor i professor de piano cec, particularitat que a Flotats li faria descobrir noves maneres d'aprendre a tocar. Nicanor era de Barcelona però aviat va anar a viure a Manresa i va formar part activa de la història musical d'aquesta ciutat, com es pot llegir a la premsa de l'època.

Ja en els seus primers cursos d'aprenentatge, el jove Flotats tocava el piano al cafè que tenien els seus pares al Pont de Vilomara. Per amenitzar les vetllades, tant tocava ballables com les lliçons que estava estudiant. Es conserva una composició seva de 1917, de quan tenia quinze anys.

D'aquesta època tenia molts exemplars de la revista mensual *Mundial Música*, de València, concretament de l'any 1916 al 1921. Era una publicació molt activa; el gros important del contingut el formaven partitures clàssiques i modernes per a piano i es completava amb informació sobre compositors, intèrprets o altres aspectes de la vida musical, sense por de barrejar els grans noms internacionals amb els del país, alguns encara poc coneguts. És més, sembla que aquesta mixtura era la seva característica. Devia ser un material molt útil per posar-se al dia per a un músic com Flotats, que vivia en un poblet.

Sorpren la inclusió d'algunes obres de dones compositores. Per exemple, al número 10, de 1916, hi havia partitures dels autors clàssics Scarlatti i Wagner i, alhora, obres d'autors del moment, entre els quals un vals boston de Consuelo García Hurtado. La revista també ofería premis de composició. En particular, en aquest número en proposaven un de composició de sonates per a piano. En un altre convocaven un concurs de foxtrots, i també n'anunciaven un que provenia del Schumann Club de Nova York en què, entre d'altres, convocaven dos premis de composicions per a veu femenina. A més, l'editorial comentava l'èxit obtingut amb la venda del número dedicat al jove compositor José Arriola, qui havia estudiat amb Richard Strauss i actuat al Carnegie Hall, entre altres llocs prestigiosos. Aquesta edició, de 25.000 exemplars, es va esgotar en una setmana i va haver de ser reeditada. La revista tenia una bona distribució. En el número 46, de 1919, es llegeix «venta permanente de *Mundial Música* en Librería Francesa, Rambla del Centro, 8 y 10, Barcelona». Aquí, la protagonista de la portada era una compositora pianista, Carmen Pérez («Carmencita» Pérez), i a més de comentar la seva vàlua i prestigi com a pianista clàssica virtuosa incloïen una partitura d'ella, un extens impromptu molt brillant. Ho completaven amb una pàgina de Couperin.

En un altre número retien homenatge a Gottschalk, amb partitures i informació sobre ell. Sabem que Flotats tocava peces d'aquest pianista i admirava la seva trajectòria aventurera a Amèrica. A més de les peces d'aquesta revista, a la seva biblioteca personal Flotats també tenia la partitura *Pasquinade*, amb signes de molt ús i una biografia del compositor.¹

A una portada d'una de les revistes de 1921 apareixia una artista mexicana, Esperanza Iris, amb un reportatge sobre ella i una imatge del seu retrat pintat per Sorolla. Totes les partitures dels diferents autors que hi havia en aquesta revista

1. Luis RICARDO FORS, *Gottschalk*, l'Havana, La Propaganda Literaria, 1880.

eren dedicades a ella. Sembla que el director, José Salvador Martí, sabia com estimular la creació i la divulgació de noves obres.

En altres números, els protagonistes eren, per exemple, Arthur Rubinstein, Enric Granados o Wanda Landowska. S'incloïa música d'ells o, en el cas de Landowska, partitures barroques digitades per ella i amb indicacions interpretatives seves. També hi havia fotos interessants de la clavecinista amb Rodin o amb Tolstoi.

Flotats també tenia alguns exemplars d'una altra revista, *El Bufón: Revista de Novedades Musicales*, que s'editava a Barcelona.

En aquells anys, Théodore Ritter era un dels pianistes estrangers que venien a tocar a Barcelona. En el fons que hem pogut recuperar, Flotats tenia diverses partitures d'ell. Tot això mostra que el jove Flotats estava actualitzat, tant en el vessant clàssic com en el repertori modern d'estils diversos. Podem suposar que aquest material i l'ensenyament que rebia dels seus professors d'aleshores eren el seu primer aliment musical i font d'inspiració creativa. De fet, la revista *Mundial Música* resumeix molt bé el conglomerat de les influències formatives de Flotats o, fins i tot, la vida musical de l'època. També eren els anys del cinema mut, i Joan Flotats va tocar-hi algunes vegades improvisant la banda sonora de pel·lícules.

Anys després, anava a peu del Pont de Vilomara a Sant Vicenç de Castellet (4,7 km) a agafar el tren per anar a estudiar a Barcelona, al Liceu i a l'Acadèmia del Centro Artístico Musical, on va obtenir les qualificacions més altes. A Barcelona va tenir els professors Félix de Santos Ferrán i Josep Cumellas i Ribó, entre altres. Flotats parlava molt bé de Félix de Santos Ferrán, de les seves composicions i de com explicava l'ús dels pedals amb exemples musicals propis. Flotats té els dos volums dels seus estudis amb la dedicatòria personal de Santos Ferrán.²

En el pròleg, de Santos Ferrán deixa clar el seu interès per la nova música i la necessitat de sensibilitzar l'alumne ja des dels inicis. Comença dient:

La música para piano, propiamente hablando, ha sufrido de algunos años a esta parte, una notable transformación en su técnica y estilo; transformación que se observa, tanto en las obras de concierto de autores modernos y ultramodernos, como en algunas danzas de moda; es decir, en sus extremos diametralmente opuestos.

Aquesta declaració situa molt bé l'autor Flotats, que es mourà entre els dos mons, un en la seva completa formació clàssica i l'altre en la professió. I segueix de Santos:

[...] he concebido la idea de publicar esta pequeña serie de estudios; basándolos, no en una simple acumulación de escalas y arpeggios..., sino, concediendo más importancia a la armonización y al contrapunto (tal como éstos se entienden moderadamente) y a los pedales [...] y a veces haciendo uso de lo que los ultramodernos llaman: *música politonal*.

2. Félix de Santos Ferrán, *Quince estudios de estilo moderno para piano*, op. 10, Barcelona, Lit. e Imp. de Música Joaquín Mora.

Sé de antemano, que mis estudios no han de parecer bien a ciertos profesores que se asustan al oír una disonancia de segunda o un acorde de novena de sexta especie; pero yo, he de manifestar francamente que, respetando siempre su manera de pensar, no he compuesto para ellos esta obra, sino para aquellos otros de criterio más amplio, que sintiendo como yo la necesidad de nuevas orientaciones en la enseñanza elemental del piano, crean que en mi modesto trabajo, pueden hallar algo nuevo y útil que enseñar a sus discípulos.

El seu pare, Félix de Santos Sebastián, també era un músic i intèrpret reconegut. Havia estudiat amb Sarasate i Pedrell i va ser professor de mandolina al Conservatori del Liceu i director i professor d'instruments d'arc de l'Academia del Centro Artístico Musical. El fill, a més del piano, també tocava la mandolina.

Un altre dels professors que Flotats considerava molt era Josep Cumellas i Ribó, qui havia estat deixeble d'Enric Granados, Lamote de Grignon i Antoni Nicolau, entre altres. Va ser docent a les acadèmies Granados, Ainaud i Vidiella de Barcelona. A partir de 1925 va ser professor i subdirector del Conservatori de Terrassa, quan Joaquim Pecanins n'era el director. Cal dir que Flotats tenia un gran afecte per

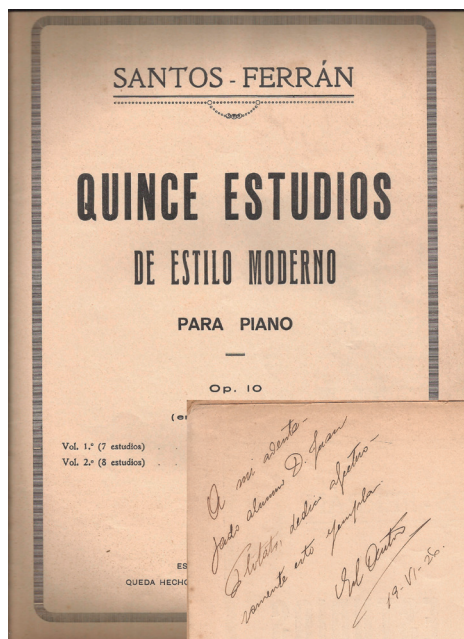

FIGURA 3. Dedicatòria de Félix de Santos Ferrán a Joan Flotats dels seus *Quince estudios de estilo moderno para piano*, op. 10, vol. 1: «A mi aventajado alumno D. Juan Flotats, dedico afectuosamente este ejemplar. El autor. 19-VI-26».

FONT: Arxiu Marina Rodríguez Brià.

Pecanins, de formació clàssica i amb gran interès per la música popular. Era un pedagog inquiet, ple d'idees avançades que va posar en pràctica com a director de l'Orfeó Manresà (1908-1920), on va crear l'Escola de Música i va aplicar el mètode Dalcroze que havia conegut de primera mà a l'escola que havia fundat Jaques-Dalcroze a Hèllerau, Alemanya. A Manresa, Pecanins, a més, va fundar unes sessions musicals en les quals, abans dels concerts, s'hi feien unes xerrades perquè el públic gaudís més de l'audició. Important també va ser la tasca que va dur a terme al capdavant del Conservatori de Terrassa, centre que va crear junt amb altres músics i que va dirigir fins al seu tancament l'any 1936. També va crear una orquestra de cambra.

Flotats va completar la seva formació musical i pianística amb estudis d'harmonia, contrapunt i fuga i, a part de Barcelona, també va estar connectat a la vida musical de Terrassa.

La seva biblioteca musical corrobora que Flotats era un músic professional. La major part de la seva col·lecció de partitures era clàssica per a piano, però també tenia una secció de partitures de música moderna, transcripcions i reduccions d'òperes, sardanes, música popular i ballables.³

Flotats i els seus mestres són representatius de la professió musical que es desenvolupava llavors a Catalunya. Eren pianistes compositors de diferents tendències i gustos. Compartien formació clàssica i també escrivien música per a l'ús de la societat: sardanes, música de ball, música coral, religiosa i didàctica. Alguns estaven interessats per la cerca de noves harmonies i d'altres per la música popular o també per la pedagogia musical més innovadora. Més enllà de la formació clàssica de tots ells, la nova alenada de publicacions modernes, el cinema, els teatres populars, la moda, el que venia d'Amèrica, els balls, la ràdio o el fonògraf devien influir la seva música. La Societat d'Autors, fundada el 1899, també devia afavorir aquesta generació de creadors.

Alguns músics, com ara Joaquín Zamacois —professor del Liceu i famós pels seus mètodes de solfeig i d'harmonia—, a part de fer música considerada «seriosa» també van escriure un gran nombre de cuplets que es van cantar al Paral·lel. Però per fer-ho solien posar-se un pseudònim, ja que la mentalitat benpensant d'aleshores ho devia considerar una cosa impròpia, tal com s'observa en aquesta entrevista amb paraules del mateix Zamacois:

Eso de los cuplés es algo que yo mismo no me explico y que se debe a causas muy complejas [...] pero la falta de entusiasmo por ese género hizo que lo fuera abandonando poco a poco, hasta llegar a dejarlo por completo. ¡Y eso que la *calaverada* había resultado en extremo productiva!⁴

3. Aquesta biblioteca, així com alguna documentació i el seu piano, s'han perdut recentment. Afortunadament hem pogut salvar la major part dels seus manuscrits i algunes partitures i revistes del seu fons gràcies a l'interès mostrat per la seva neboda, Maria Vilanova, que el va cedir fa alguns anys a l'autora de l'article.

4. Rafael GÁLVEZ, «Vida musical», *El Bufón: Novedades Musicales* (Barcelona), any III, núm. 24 (octubre 1926).

Flotats no tenia aquest complex, estimava la seva feina i l'exercia amb naturalitat i professionalitat. No tenia cap motiu per avergonyir-se'n, és més, a la seva vellesa ho recordava amb molta alegria. Segons Sandra Soler Campo,⁵ als anys vint, un gran nombre de publicacions catòliques anaven en contra del cinema, les lectures progressistes, els balls, l'esport o la moda, especialment dirigides als hàbits de la dona. Però, de mica en mica, la influència exterior va anar trencant prejudicis i va fer que una part de la societat comencés a canviar.

L'any 1925 Joan Flotats es casa amb Elena Vilanova Herbera, de Castellgalí. Viuen al Pont de Vilomara, on el 1926 neix el seu primer fill, Isidre, qui, per cert, seria un jugador reconegut del Futbol Club Barcelona entre els anys 1952 i 1960, al costat de Kubala. A la seva mort el 2014, es va generar molta premsa recordant els seus èxits esportius. El segon fill, Josep, va néixer l'any 1933 a Terrassa. El 1931, Flotats va ser regidor de cultura a l'Ajuntament de Sant Vicenç de Castellet, el primer poble de Catalunya que es va proclamar republicà.

Vegem com era la vida musical del Pont de Vilomara abans i després de la guerra, que és l'etapa que va viure el músic. Un estudi de Montserrat Espinalt Sellarés⁶ ens aporta informació interessant:

[...] abans de la guerra, a Rocafort i Vilomara, hi podem trobar dues agrupacions corals: La Unió Patriòtica, coral mixta d'homes i dones, dirigida per Josep Ma. Serra Sallent, relacionada amb les dretes i l'Ateneu Obrer, coral de veus masculines, formada per gent d'esquerres; dues mutualitats d'ajuda obrera (Montepio de Sant Felip i Sant Jaume i Germandat de Sant Isidre); dos locals d'esbarjo (el Casino i *la Catalònia*). Fins i tot cadascun d'aquests locals, organitzava actes de la festa major separatament i competien per portar al poble les millors orquestres del moment [...].

Precisament, *la Catalònia* era l'ateneu on els pares de Flotats duien el cafè i on ell, de jove, tocava, per cert, en el mateix piano —un Jenner vertical— que va anar transportant als seus diferents domicilis i que va conservar fins al final de la seva vida.

Durant la guerra i després, la situació al poble va ser tràgica. Hi va haver homes que van morir al front i, un cop acabada la guerra, a la mateixa localitat hi va haver dos accidents en esclatar material bèl·lic que va provocar quatre morts, un adult i tres nens. L'autora d'aquest treball segueix:

[...] Els legionaris es van instal·lar a la fàbrica de baix, però el oficials es repartien per cases del poble... Un cop acabada la guerra, totes les entitats del poble havien desaparegut, el poble estava com mort. El local de trobada dels conservadors, el Casino, va quedar malmès després de la guerra i el nou govern va expropiar l'antic

5. Sandra SOLER CAMPO, «Maria Vallès Sostres: cent anys del naixement d'una nena prodigi», *Revista Catalana de Musicologia*, núm. XI (2018), p. 316.

6. Montserrat ESPINALT SELLARÉS, *Vilomarencs a la Guerra Civil de 1936-1939: Una aproximació a la lleua del 38*, 2010, p. 26.

local de la gent d'esquerres, *la Catalònia*, que es va convertir en la seu local de la Falange.⁷

Els Flotats van perdre la casa. Joan Flotats va fugir a França amb la retirada del 1939 i d'allà va ser retornat a un camp de concentració franquista a Sant Sebastià (Guipúscoa), ubicat a la plaça de toros del Chofre. Com que era músic, va tenir la sort de ser destinat a dirigir una banda. Un temps després, gràcies a l'ajut d'algunes persones del seu poble, va poder sortir-ne sa i estalvi. Joan Flotats era maçó i, pel que recordem de les seves converses, a França va ser ajudat per algun membre de la germandat.

Flotats sempre va ser un republicà convençut. Entre els seus llibres es troba un curiós exemplar de cançons de guerra republicanes del període 1812 a 1938 que, afortunadament, no va ser mai trobat pels franquistes.⁸

La família, amb avis inclosos, es va instal·lar un temps breu a Terrassa, on tenien família, segurament el 1939-1940. De Terrassa es van tornar a mudar a Sant Vicenç, poble on viuria la major part d'anys de la seva vida.

Flotats va treballar uns setze anys al Cafè Sevilla de Terrassa, un cafè teatre, amb llotges, on es feia molt flamenc i ball espanyol, a prop de l'estació de ferrocarrils. Hi havia un fossat per als músics i el piano era al costat d'una orquestra de jazz. Flotats tocava sol, amb el grup instrumental i amb cantants i ballarins. Té moltes composicions pròpies amb arranjaments per a aquest tipus de formació. Per aquell escenari hi passaven molts cantants. A més, Flotats feia audicions a Ràdio Terrassa com a pianista i acompanyant. També durant tota la vida va compondre sardanes per a piano, normalment amb lletra i en català, que dedicava a deixebles i amics.⁹

Tot i que durant un temps va haver de deixar la música pel negoci familiar que tenien a Sant Vicenç, la va tornar a reprendre amb força. Tocava cada dia, anava del poble a l'acadèmia de Barcelona. Arribava de nit i es quedava fins la matinada escrivint música per a l'endemà. Dels anys quaranta als seixanta, va ser un període de molta activitat musical per a ell. A Manresa va actuar una bona temporada al Saló Cataluà i al cinema Goya.

A Barcelona, a més de tocar al Teatre Principal, al cine Ambos Mundos o al Saló Price, entre molts altres locals, treballava com a *maestro* pianista compo-

7. Montserrat ESPINALT SELLARÉS, *Vilomarencs a la Guerra Civil de 1936-1939: Una aproximació a la lleva del 38*, 2010, p. 55.

8. *Ocho canciones de guerra: 1812-1938*, Barcelona, Ediciones Españolas, Talleres de Grabado y Estampación de Música de A. Boileau y Bernasconi.

9. La major part de les sardanes van ser escrites en la primera època. *L'ermita abandonada*, una sardana més tardana per a veu i piano, amb lletra de Pepeta Riera, dedicada a l'ermita de Vallhonestà, un espai emblemàtic per als santvicentins, va ser estrenada en la versió original a l'Espai Ateneu de Sant Vicenç de Castellet el 28 de març de 2015 per les corals infantils de l'escola de música de Sant Vicenç i la coral Nou Horitzó, amb l'autora d'aquest article al piano. Posteriorment, per encàrrec de l'ajuntament va ser instrumentada per Joan Josep Gutiérrez i estrenada en versió de cobla a l'aplec de Vallhonestà el maig de 2016.

tor en diferents acadèmies de ball i també en va dirigir una de cant i ball al barri del Paral·lel, on n'hi havia moltes d'aquest gènere.

CARLES BECH I JOAN FLOTATS, AMICS I COL·LABORADORS

Flotats era molt amic de l'escriptor i guionista del *TBO* Carles Bech. Es veien a Barcelona i també a Sant Vicenç. Bech anava sovint amb la seva dona a passar el dia amb la família Flotats. A més, Bech va escriure unes quantes lletres per a cançons de Flotats. Per exemple, *Viejo encinar* (tango), *Novia adorada* (vals cançó) o les rumbes *Clarita* i *Mi negra bonita*.

Al matí, Bech treballava a La Maquinista Terrestre i Marítima de Barcelona i a la tarda es dedicava a escriure relats curts, guions radiofònics, peces teatrals i milers de guions per al *TBO*. El fundador i ànima del *TBO* de 1917 al 1963 era Joaquim Buigas i Garriga, que venia d'una família molt representativa de la cultura barcelonina, ja que el seu germà va ser el dissenyador de les fonts de Montjuïc; el seu avi, l'arquitecte del Liceu i el seu pare, l'autor del monument a Colom. A la mort de Buigas, Bech el substitueix i passa a ser redactor en cap de la publicació. Va ser el guionista de «La família Ulises» durant més de vint anys i també de «Josechu "el Vasco"» i «Altamiro de la Cueva», entre altres. Bech es va incorporar a la sèrie de «La família Ulises» a partir de 1950 i hi va introduir algunes modificacions. A ell es deu la còmica característica de la parla de l'àvia de la família, Doña Filomena. L'any 1974, a Bech se li va concedir el Premi Nacional de Premsa Infantil i Juvenil.

Al *TBO*, a part de les historietes, hi havia pàgines dedicades als famosos actors de Hollywood a l'apartat «Visiones de Hollywood» d'Antares, pseudònim d'Artur Llopis, nebot del dibuixant Opisso. La influència que va provocar el món del cinema pel seu fort atractiu i per l'aparició d'una innovadora indústria emergent és evident en aquesta generació. Recordem Flotats tocant de jove a les sessions de cinema mut o, per exemple, la seva *farruca Paco Escudero*, en què el text de Bech fa broma amb el nom de l'actor de Hollywood Errol Flynn, amb la pronúncia a la manera andalusa: «¡Mira qué tío más guapo! Se parece a Errol Flí».

EL BARRI DEL PARALLEL

Flotats havia tocat en espais de diferents zones de Barcelona, però on treballava més era al barri del Paral·lel. Al carrer Nou de la Rambla, en aquells anys anomenat carrer del Conde del Asalto, era on hi havia més concentració d'acadèmies de música, de cant i de ball. D'una d'elles sorgiria el compositor, tan conegut els anys setanta, Augusto Algueró.

La cançó del *TBO* dels anys vint també es va compondre en aquest carrer. Els seus autors van ser una parella molt creativa que hi tenia una acadèmia

de música i solfeig. Eren Francisco Codoñer i Mercedes Belenguer, un matrimoni valencià establert a Barcelona. Ella utilitzava el pseudònim Godoy i ell, J. Lito o Lito a seques, també conegut com el *maestro* Lito. Francisco normalment feia la música i Mercedes la lletra, malgrat que també compongués. En alguna de les seves obres va fer la lletra i la música. La cançó es va estrenar el 1930 al Teatro Circo Barcelonés i després es va gravar al segell discogràfic Polydor. Es va cantar, enregistrar i fer sonar a les ràdios, i va esdevenir un gran èxit. Ells dos van ser autors de moltes altres cançons cèlebres, com ara *Mi casita de papel*.

A la seva biblioteca, Flotats tenia alguna partitura de Francisco Codoñer editada. A més, en un dels manuscrits de Flotats apareix el segell «Academia Lito», cosa que mostra una molt possible relació. Flotats podia haver estat un dels seus pianistes compositors. En una altra partitura seva hi trobem el segell: «Estudio de baile. Profesora Encarnita Barceló. Plaza Teatro, 2 y 4, 1º letra D (Edificio PRINCIPAL PALACE) Barcelona». La família Flotats recorda que anava amb regularitat a tocar a aquesta acadèmia. I la postal que li va enviar Encarna Barceló l'any 1952 des de Madrid mostra la seva bona relació professional.

FIGURA 4. Postal enviada per Encarna Barceló, des de Madrid, a Joan Flotats (3 setembre 1952).
FONT: Arxiu de la família Flotats.

El nom del mestre Flotats figurava en el segell d'una altra acadèmia, juntament amb dos lletristes: «Academia de variedades. Letristas J. Lozano, M. Vaca. Maestro J. Flotats. Conde Asalto, 60 bajos. Barcelona». El podem veure a la part superior de la portada de l'obra «Buguiló»:

De la qual cosa deduím que Flotats era pianista en diverses acadèmies de ball i també de cant i ball, tal com demostra la seva constant relació amb lletristes i amb el seu amic escriptor, Carles Bech. Per les partitures que hem trobat segurament va ser sobretot durant els anys cinquanta i seixanta. Té un plec de manuscrits d'autors diversos amb lletra de Vaca. En un de ball espanyol posa «Original Academia» i els autors són: Noble, Esteban i Vaca. En lllapis es veu l'anotació següent: «La instrumentación la mandaré pasado mañana. Copiar en dos páginas. Saludos». I signa Noble, un dels tres autors. Devien ser instrumentador, compositor i lletrista, en aquest ordre.

El cert és que les acadèmies duïen una activitat frenètica i tal com es veu en els anuncis s'hi formava la veu, s'hi aprenien nous repertoris del moment i s'hi componia repertori especialment. El ball també era una disciplina important pel que es desprèn de composicions del mateix Flotats. Té moltes peces per a ball espanyol i flamenc, com ara *farrucas*, sambres, buleries, fandangos, *zapateados*, *tanguillos* i altres, com ara rumbes, valsos, xotis o pasdobles. També en té d'influència americana, com ara tangos, foxtrots, xarlestons, mambos, *sons* o buguis. El ventall és ampli i el caràcter de les cançons també.

FIGURA 5. Registre a la Societat General d'Autors d'Espanya (SGAE), el 21 de juliol de 1950 de *Melodías*. En concret de la peça «Buguiló», amb lletra de J. Lozano i M. Vaca i música de Joan Flotats. A la part superior s'observa el segell de l'acadèmia amb els noms dels dos lletristes i del *maestro* J. Flotats.

FONT: Arxiu Marina Rodríguez Brià.

Malgrat que sigui d'una època anterior, la imatge següent de l'interior d'una acadèmia d'aquest estil és il·lustrativa del treball que s'hi feia. Hi figura un pianista, segurament alhora compositor, ja que anuncien «Couplets nuevos cada semana» i també un petit escenari per simular la realitat de l'espectacle. Anuncien: «Salón con escenario para aprender prácticamente». També hi ha unes estudiants esperant-se i repassant potser la lletra d'alguna cançó del seu repertori i un personatge darrere el taulell atenent o portant el control de l'activitat.

FIGURA 6. Interior de l'Acadèmia Ribé de Barcelona, al carrer Conde del Asalto, 28, 1r (1914).

FONT: *Cuplets.cat*, <<https://cuplets.cat/>>.

Joan Flotats té vuitanta-set obres declarades a la Societat General d'Autors d'Espanya, de les quals rebia drets, alguns provinents de l'estranger, cosa que prova que la seva música era interpretada per ell i per altres músics. Entre els seus projectes inacabats trobem una sarsuela còmica, titulada *Las mosqueteras*, iniciada el 1942. Hi ha el mecanoscrit complet del llibret d'Enric Casas i Huch amb anotacions a mà de Flotats, amb tot el projecte estructurat de cançons, romances, música escènica, esquema de l'escenografia, així com la música d'un duet còmic, una romança de baríton, una tarantella a duo i altres fragments i esbossos musicals.

En la seva maduresa, als seixanta-tres anys, Flotats va formar part del jurat d'un concurs convocat per l'Ajuntament de Sabadell a través del qual s'adjudicava un piano Chassaingne Frères al millor pianista jove de l'Escola Municipal de Música d'aquesta ciutat.¹⁰ Al final de la seva vida, Joan Flotats es retira de l'activitat professional i abandona la música. Els últims anys, però, el contacte amb joves

10. *Diari de Sabadell* (9 març 1965).

estudiants de piano el va fer tornar a involucrar-s'hi col·laborant amb ells i ajudant-los desinteressadament en la seva formació. Alhora va impulsar la creació d'una escola municipal de música per al poble. Va tornar als escenaris amb l'orquestra Remembrança, creada l'any 1980 per músics jubilats. L'any 1981, en el transcurs d'un concert d'aquesta orquestra a les festes d'hivern a l'Ateneu de Sant Vicenç de Castellet, es va retre homenatge a la seva trajectòria. El 5 de setembre de 1988 va morir al seu domicili de Sant Vicenç de Castellet.

A MODE DE CONCLUSIÓ

En aquest article hem volgut fer una aproximació a la figura de Joan Flotats i el context en què es va desenvolupar. Queda per fer un catàleg i un estudi detallat de la seva obra musical. La seva música no està publicada, encara que algunes peces han estat interpretades a Catalunya i a l'estranger per qui subscriu aquest treball. A banda de les composicions declarades, hi ha altres manuscrits no registrats, complets o inacabats que es troben en un arxiu particular a l'espera de ser analitzats i catalogats completament. Flotats dominava els gèneres musicals del ball espanyol i flamenc, així com aires ballables d'altres orígens i caràcters. El gènere de ball espanyol o dansa clàssica espanyola se segueix interpretant i ensenyant. És una tradició única al món i alhora amb una tècnica precisa. Segons els experts, la música de Flotats està perfectament composta per al ball i s'ajusta absolutament al seu estil.

Estudiant la trajectòria i l'obra de Flotats podem explicar què significa la figura musical i l'ofici de *maestro* pianista.¹¹ Algú que, evidentment, havia de ser músic professional, capaç de triar les tessitures i els tons adequats per als diferents cantants, transportar a vista, solucionar qualsevol imprevist d'última hora, improvisar en els diferents estils, instrumentar per a les agrupacions que calgués, també per a orquestra de *jazz*, dirigir les formacions instrumentals i els cantants als assaigs i a les funcions en directe des del piano. I encara un tret més específic: saber compondre i arranjar. És una tasca que demanava responsabilitat i destresa musical.

Flotats forma part d'un cabal de músics pràctics que van ocupar un lloc important en la cultura popular fins ben avançada la postguerra. Músics que amb les seves creacions i les seves interpretacions van entretenir, van amenitzar i van dinamitzar la vida de la societat sense renunciar mai a un nivell de qualitat, inherent a la seva pròpia formació musical clàssica de llarg recorregut.

11. Entre els seus records es guarda una còpia d'un rebut escrit per ell mateix en què Flotats defineix la seva feina com a *maestro* pianista. Escriu: «He recibido de la empresa del Cine Goya de esta ciudad, la cantidad de doscientas veinte y cinco pesetas, para actuar de maestro pianista los días [...] del corriente, tres sesiones de Variedades. Manresa [...] 1952. Son 225 pts. Recibí».

FIGURES 7 i 8. *Linda (farruca)*, composició i manuscrit original de Joan Flotats.
 FONT: Arxiu Marina Rodríguez Brià.

DOCUMENTS I FONTS

ARXIU PERSONAL DE JOAN FLOTATS

Manuscrits originals de les composicions de Joan Flotats (la totalitat de composicions que es conserven actualment).

La part que es conserva de la biblioteca musical de Joan Flotats.
Documents personals.

ALTRES FONTS

Memòria sobre Joan Flotats segons la neboda del compositor, Maria Vilanova Figueras (la *Lola*), narrada a l'autora de l'article.¹²

Memòries de l'autora de l'article.¹³

BIBLIOGRAFIA

LLIBRES

ESPINALT SELLARÉS, Montserrat. *Vilomarencs a la Guerra Civil de 1936-1939: Una aproximació a la lleva del 38* [en línia]. Universitat Oberta de Catalunya, 2010. <<http://hdl.handle.net/10609/1172>> [Consulta: 30 novembre 2020].

FUKUSHIMA, Mutsumi. *El piano en Barcelona entre 1880 y 1936*. Barcelona: Boileau, 2017.

ARTICLES DE REVISTA

GÁLVEZ, Rafael. «Vida musical». *El Bufón: Novedades Musicales* [Barcelona], any III, núm. 24 (octubre 1926). [Entrevista a Joaquín Zamacois]

SOLER CAMPO, Sandra. «Maria Vallès Sostres: cent anys del naixement d'una nena prodigi». *Revista Catalana de Musicologia*, núm. XI (2018), p. 307-320.

PREMSA

Mundial Música [València]. Revista mensual de música. Fundador i director: José Salvador Martí. Exemplars de la revista de l'any 1916 al 1921 de la biblioteca de Joan Flotats. Arxiu personal.

SALINAS, David. «Falleció Isidre Flotats, el “secante” de Di Stéfano». *Sport* [Barcelona]

12. Agraïxo especialment la col·laboració de la neboda de Joan Flotats, Maria Vilanova Figueras (la *Lola*), de noranta-quatre anys, que va viure com una filla amb el matrimoni Flotats des de la infantesa. I també agraïxo la donació de manuscrits i part de la biblioteca musical i documents de Joan Flotats que m'han estat confiats per a la seva custòdia.

13. Vaig tractar Joan Flotats de l'any 1979 al 1988 i he pogut afegir records directes, ja que vam establir una relació musical molt estreta. Vaig rebre classes i consells d'ell i junts participàvem en *sessions* musicals a les cases respectives tocant també a quatre mans. Regularment, interpreto peces de Flotats en concert.

- (13 març 2014). També disponible en línia a: <<https://www.pressreader.com/spain/sport-2328/20140313/281981785526200>> [Consulta: 30 novembre 2020].
- TBO: Anuario 1988* [Barcelona: Grupo Z. Ediciones B], 1988.
- VIDAL, Jaume. «Fallece en Barcelona Carles Bech, guionista de la época dorada de ‘La familia Ulises’ del *TBO*». *El País. Cultura* (28 agost 1999). També disponible en línia a: <https://elpais.com/diario/1999/08/28/cultura/935791209_850215.html> [Consulta: 28 novembre 2020].

LLOCS WEB

- Associació Joan Manén*. <<http://www.joanmanen.cat/cat/compositors>> [Consulta: 27 novembre 2020].
- Cuplets.cat*. <<https://cuplets.cat/>> [Consulta: 28 novembre 2020].
- Los campos de concentración de Franco*. <<http://www.loscamposdeconcentraciondefranco.es/campos/217>> [Consulta: 30 novembre 2020].
- «Félix de Santos Sebastián». *El blog del mundo del plectro*. <<https://plectroportillo.wordpress.com/historia-y-biografias/felix-de-santos/>> [Consulta: 30 novembre 2020].
- «Joaquim Pecanins i Fàbregas». *Viquipèdia: L'enciclopèdia lliure*. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Joaquim_Pecanins_i_F%C3%A0bregas> [Consulta: 27 novembre 2020].
- «Josep Cumellas i Ribó». *Viquipèdia: L'enciclopèdia lliure*. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Josep_Cumellas_i_Rib%C3%B3> [Consulta: 7 desembre 2020].
- «Nicanor Pérez i Ferràndiz». *Viquipèdia: L'enciclopèdia lliure*. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Nicanor_P%C3%A9rez_i_Ferr%C3%A0ndiz> [Consulta: 30 novembre 2020].
- Societat General d'Autors i Editors d'Espanya* (SGAE). <<https://enlinea.sgae.es/RepertorioOnline/>> [Consulta: 28 novembre 2020].